

Új ebben a gondolatban az anyag megválasztása: a kovácsolt vas. Ennek az elhanyagolt, jóformán lenézett ágnak művészi jelentőséget tulajdonítani, úttörő elhatározás volt. A vas, a maga változatos alakíthatóságával, az anyag törvényeiből folyó különös zamatával pompás művészetrejtő lehetőség. Hogy ezt tudták, ez a bizottság biztos mérlegelését bizonyítja, de azt is bizonyítja, hogy az iparművészetnek az alaptörvénye sem lehetett előtte ismeretlen, az anyagszerű szépségnek, a megmunkálás igazságának törvénye.

Ez a kút, bár a pályázat sikeres volt, nem készült el soha. Nagy kárára a város képének.

Csak néhány kiragadott adat, de úgy vélem, eléggé megvilágítják a székesfőváros viszonyát a zsenge korában levő iparművészethez. Ne felejtjük el, hogy a nyolevanas évek elején vagyunk, a székesfőváros műpártolásának ez idején, egyben az Országos Magyar Iparművészeti Társulat legelső éveiben.

Eredménynek kell minősítenünk már az akaratot is, mely az új művészet, az iparművészet nevében és céljaiért indult küzdelembe.

Ennek az időszaknak méltó folytatása volt azokban az években, amidőn a társulat elnöki székét Budapest székesfőváros polgármestere, B á r e z y I s t v á n töltötte be. Ezek az évek egyben a székesfőváros nagyarányú építkezéseinek évei is, melyek keretében — gondoljunk csak a székesfőváros iskoláinak a legkisebb ajtófélfáig, ablakkilincsig gondos és lelkes megtervezésére — a magyar iparművészet is bő foglalkozást talált!

A jelen a multra épül, a jövő pedig erre a jelenre. Ha a jelen olyan körültekintéssel és lelkiismeretességgel teljesíti teendőit, mint a most érintett múlt, akkor az iparművészet mai ingoványos életpályája is biztosabb alapokra jut.

Milyen jó volna, ha ez a figyelmeztetés szükségtelennek mutatkoznék!

IPARMŰVÉSZET ÉS KÖZGAZDASÁG

Írta: SCHÖBER JÓZSEF igazgató

A praeistoria az ember létezését a földön attól az időponttól kezdve látja beigazoltnak, amelyből szerszámai maradtak reánk. A geológiai harmadkor homo primigenius-áról egyetlen esontvázat sem találtak, de létezését a formás chellesi kőszakócák tanúsítják. A szerszámoknak döntő jelentősége van az emberiség történetében. Franklin „tool-making animal“-nak, szerszámcsináló állatnak nevezi az embert. Ez a megállapítás igazságtalan. Hiszen a szerszámkészítésben, vagyis a gépek felállításában már kicsillan az isteni szikra, amelyik a természet erőit járomba töri. De kegyetlen ez a mondás, mert a diluvium ősemberénél is megállapítható az a lelki kényszer vagy esodálatos varázs, ami őt művészkedésre kényszeríti. A legelső szerszámokon karcolt ornamentikát találunk. A díszítés révén a harci eszköz nem lett célszerűbb, de szebb és értékesebb. Ez volt az első iparművészeti munka. És e ködös őskortól a mai napig változatlanul áll az iparművészet fogalma: célszerű tárgyakat szebbé, értékesebbé tenni.

A létért folytatott harc termelte ki a különböző eszközöket és szerszámokat, viszont egy mélyeséges vágy a szép után megteremtette a művészetet. Ilymódon az iparművészet a komoly valóság és a művészi elgondolás, a röghözkötöttség és a magasan való szárnyalás egybefogását jelenti. Anatole France azt mondja valahol: ez a cselekvő agyak és gondolkozó kezek harmóniája.

Felmerülhet az a kérdés, hogy az iparművészet nem jelent-e hiábavaló erőfeszítést, hogy a kezek és az agyak nem végeznek e céltalan munkát? Nem volt-e már az őskorban munkapazarlás a nyilvesszőnek, a csonttűnek vagy a törnek a díszítése? Nem felesleges-e ma, hogy a házakat nemcsak lakályossá, hanem széppé építjük, a bútorokat díszítjük, az asztalterítőt hímezzük?

A problémát természetesen nem a művészet oldaláról akarjuk megközelíteni, mert az öncélú, értékkel felmérhetetlen, mert absztrakt fogalom. Bennünket e pillanatban az a kérdés érdekel, hogy gazdasági szempontból nem pazarlás-e az iparművészet? Vajjon erről az oldalról nézve hasznalhajtó-e az iparművész elmélyedése és tervezgetése, munkája és kivitelezése? Hiszen kétségtelen, hogy az előállított tárgy használhatósága a ráfordított szellemi és kézi teljesítmények ellenére sem emelkedik.

A közgazdasági tudomány erre a kérdésre határozott kedvező választ ad: a termelés legfőbb célja nem anyagok, hanem értékek előállítása. Az anyag, a tőke és a munka háromszögéből az iparművészeti termelés sohasem lépett ki. Bizonyos, hogy gyári berendezéssel, tömegsorozatban előállított tárgyak piaci értékének meghatározása — általában véve — könnyebb feladat, mintha iparművészeti termékekről van szó. A művészeti megmunkálás által előállított többletérték meghatározása néha egyenesen lehetetlen. Egy-egy tárgy annyit ér, amennyiért az adott pillanatban értékesíthető. Ez a megállapítás nem vonatkozik a praetium affectionisra, ami külön elbírálást igényel, de általában minden művészeti termékre. A felhasznált nyersanyag, a megmunkálás bére és költségei az eladási árnak legtöbbször kisebb részét, néha töredékét jelentik. Különösen ingatag alapokon nyugszik az úgynevezett haszonkulcs hozzáadása. Számításaink szerint a hímzésekknél 15—20%, a esipkéknél 4—5%, a kerámiai tárgyaknál 12—15% csupán a felhasznált nyersanyag ára. A megmaradó rész a feldolgozási költség, a munkabér és a vele egybenőtt művészi tevékenység ellenértéke. Ezekben a számvetésekben nemesak az anyagnak, hanem a tőkének sincsen különösen szerepe, mert az iparművészeti termelés a mesterség, illetve a

háziipar kereteit csak ritkán lépi túl. Egyes szakmák, mint például a sokszorosító ipar, kivételek. Általános érvényű szabályokat felállítani nehéz, az elmondottakból is kiviláglik azonban, hogy a nyersanyag és a tőke ebben a termelési ágban elenyészően csekély szerepet játszanak.

Ha már most magyar szemmel vizsgáljuk a problémát, megállapíthatjuk, hogy iparművésztünknek éppen közgazdasági szempontból milyen nagy fontossága van. Abból, hogy a colbertizmus és manchesterizmus korában nem lettünk iparosország, nagyon sok hátrányunk származott. Az ország jövedelemben és ezért vagyonban messze elmaradt a Nyugat mögött. Ama kevés előny között, amit a visszamaradottság magával hozott, a leglényegesebbeknek egyike az, hogy át tudtuk menteni népművészetünket. A későbbiek folyamán pedig felépítettük részben ebből táplálkozó, részben külön utakon járó iparművészetünket. Olyan magas fokra, amiért sok nemzet joggal irigyelhet bennünket. A mi helyzetünknek az a jellemzője, hogy tőkében szegény ország vagyunk, de sok a tehetséges ember, sok a munkáskéz, amelyik foglalkoztatásra vár. De azért semmi okunk a kétségbeesésre. Smith Ádám korszakalkotó munkájában, az Inquiry-ban azt fejtegeti, hogy valamely ország gazdasági jövője szempontjából fontosabb az a képesség, hogy értékeket tudjon termelni, mint maga az érték. A mi közgazdasági programunkban tehát nagy szerepet kell játszania az iparművészetnek, amelyik aránytalanul kevés anyagból, számba nem jöhető tőke felhasználásával egészen nagy, egészen komoly értékeket tud termelni. Ha a kormány és társadalom ezt az igaz-

ságot teljes mértékben felismeri és vállalva segít ezt a termelési ágat fejleszteni, akkor a magyar gazdasági életet egy pillérrel támasztja alá.

Az Országos Magyar Iparművészeti Társulat körülbelül egy évvel ezelőtt indította meg azt az akciót, amelyik népművészeti és iparművészeti cikkek kivitelének előmozdítását célozza. Ha van kívánatos export egyáltalában, úgy ez az. Egy esztendő nem nagy idő, de az eredmények máris mutatkoznak. Azt igazolják, hogy ezen a téren sokat lehet és kell tenni. Az exportértékek örvendetes szaporodása további munkára serkent. Úgy látszik, hogy a nemzetközi kereskedelemnek mai rendkívüli nehéz helyzetében is eredményes lehet a kivitelre való törekvés, ha jó anyagot, becsületes munkát és igazi művészetet adunk. Gazdasági és szociális szempontból beláthatatlan fontossága van annak, hogy egy megfelelően megszervezett export révén a legtöbbet szenvedő középosztály és egy mezőgazdasági népréteg nagy tömegei előtt új kereseti forrás, egy új megélhetési lehetőség nyílik meg.

Van azonkívül a kivitt jó portékának más jelentősége is. Mégpedig az a legszerencésebb propagandája a magyar munkának, tudásnak és ízlésnek. Nem sokat érnek a megfizetett tiszavirágéletű cikkek, hivatalban csinált propagandafüzetek. Minden századik ember ha elolvassa őket. Mennyire más az a pompás magyar hímzés vagy nemesformájú váza, amelyik az idegen ember lakását díszíti. Egy-egy kedves darab belopja magát a gazdája szívébe és a szépség nemzetközi nyelvén napról-napra figyelmezteti arra, hogy él és virul a magyar kultúra.

HÁZIIPARUNK ÉS A TANÍTÓSÁG

Írta: Dr. SPÁNYI GÉZA

Évtizedek óta figyelem, hogy háziiparunk, amely igen sok helyen, mondhatnám a legtöbb helyen régi, világszerte híres népművészetünk színvonalán állott, hogy pusztul, hogy esik vissza és süllyed el a háború utáni idők közönyébe, szinte helyrehozhatatlan kárt okozva nemzeti büszkeségünknek, de gazdasági érdekeinknek is.

Tudjuk nagyon jól, hogy itt nemesak a szép kultuszáról van szó, nemesak arról a csorbáról, amely nemzeti hiúságunkon esett, hanem arról a csorbáról is, amely szegény és legszegényebb embereink kenyerét zsugorította össze, a falvak és tanyák szegény zselléreinek kenyerét.

Az ország sok vidékén a népipar és népművészet nem szűnt meg, de elfajult, ízléstelenné vált, nem magyaros a szóttesek és varrottasok díszítő motívumainak vonalvezetése sem, színezése sem.

Ki az, aki ezeknek a földhözragadt szegényeknek nyomorúságos viskóiba be tudja és be akarja vinni a népművészeti, a népipari foglalkozás gondolatát?

Már régen hiszem, vallom és hirdetem, hogy csupán egyetlen olyan orgánus van az ország-

ban, amely az egész nép minden rétegével érintkezik napról-napra, és pedig szervesen — és ez a h a z a i t a n í t ó s á g.

Mi tehát a teendő? A magyar tanítósággal meg kell ismertetnünk nemzeti iparművészetünk minden ágát, és pedig nyári, minden évben megismétlődő tanfolyamok útján minden megye székhelyén.

Szabolcsvármegyében a pusztá gondolatnál már jóval előbbre vagyunk; a nemrég tartott megyei tanítógyűlésen, amelyen mintegy hatszáz tanító és tanítónő vett részt, nagy örömmel és lelkesedéssel fogadták eszmémet és a tanfolyam előreláthatólag nagyon látogatott lesz.

A vármegye kir. tanfelügyelősege is a legnagyobb megértéssel pártolta a tanfolyam eszméjét.

Pillanatra sem kételkedem, hogy a mi kultusz-miniszterünk, felismerve a kulturális munka nagy és gazdaságilag sem közömbös voltát, a mozgalmat pártolja.

Szabolcsvármegyében tehát már biztosítottak vehető a tanfolyamon résztvevők elszállásolása és étkeztetése.

Lényegesen, sőt elengedhetetlenül szükségesnek